Склад сельскага насельніцтва Заходняй Беларусі ў пачатку 1930-х гг.

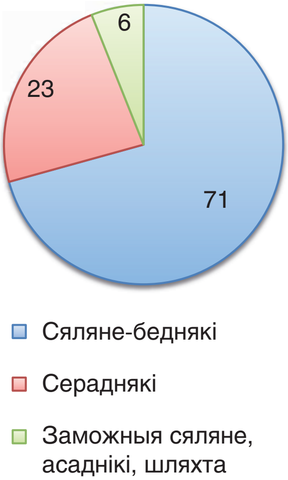

У пошуках заробкаў, даведзеныя голадам і прыгнётам да адчаю, сяляне шукалі выйсце ў эміграцыі. У 1925—1938 гг. з трох ваяводстваў Заходняй Беларусі на пастаяннае жыхарства ў ЗША, Канаду, Лацінскую Амерыку, Заходнюю Еўропу і іншыя краіны выехалі больш за 78 тыс. чалавек.

1. Сфармулюйце прычыны ўвядзення палітыкі «ваеннага камунізму». Дайце вызначэнне дадзенаму паняццю.
2. У чым заключалася роля новай эканамічнай палітыкі ў аднаўленні гаспадаркі БССР? Якія яе механізмы вы лічыце найбольш эфектыўнымі? Як вы думаеце, чаму нэп стаў усяго толькі часовай мерай у палітыцы бальшавікоў? Свой пункт гледжання абгрунтуйце.
3. Чым тлумачыліся асаблівасці правядзення індустрыялізацыі ў БССР?
4. Растлумачце ўзаемасувязь індустрыялізацыі і калектывізацыі. Якія палітычныя, эканамічныя і тэхнічныя задачы былі вырашаны з іх дапамогай, а якія не былі дасягнуты? Як вы думаеце, чаму?
5. Параўнайце сацыяльна-эканамічнае развіццё БССР і Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд. Зрабіце вывад.

§ 11. Сацыяльна-эканамічнае развіццё ў другой палове 1940-х — 1980-я гг.

§ 11-1

§ 11-2

§ 11-3

Якімі былі асаблівасці і вынікі правядзення індустрыялізацыі ў БССР?

Курс на апераджальны рост цяжкай прамысловасці. Характэрнай рысай першай пасляваеннай пяцігодкі (1946—1950 гг.) было не толькі аднаўленне разбуранай эканомікі, але і апераджальны рост цяжкай прамысловасці — машынабудавання, металаапрацоўкі, электраэнергетыкі, паліўнай прамысловасці, будаўнічых матэрыялаў. Развіццё цяжкай прамысловасці ў БССР забяспечвалася пераважна за кошт сродкаў бюджэту СССР. У рэспубліцы з'явіўся шэраг новых галін прамысловасці: аўтамабільная, трактарная, дарожных машын і будаўнічых механізмаў.

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ

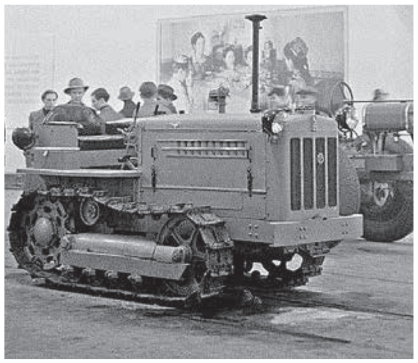

Восенню 1950 г. МТЗ пачаў серыйны выпуск гусенічных трактараў «Кіравец Д-35». Першыя колавыя трактары «Беларусь» былі выпушчаны ў 1953 г.

У 1946 г. пачалося будаўніцтва Мінскага трактарнага завода (МТЗ). У 1947 г. сваю прадукцыю прадставілі веласіпедны і інструментальны заводы ў Мінску, лакамабільны завод і металаапрацоўчы камбінат у Магілёве, завод «Рухавік рэвалюцыі» ў Гомелі. Пачала працаваць БелГРЭС.

Тэмпы росту валавой прадукцыі прамысловасці БССР у 1945–1950 гг. (у % да 1940 г.)

Галіны прамысловасці	1945 г.	1950 г.
паліўная	19	91
вытворчасць электраэнергіі і цеплаэнергіі	20	153
хімічная і гумова-асбеставая	5	198
машынабудаванне і металаапрацоўка	45	237
лясная, папяровая і дрэваапрацоўчая	23	89
лёгкая	10	74
харчовая	19	85
Усяго:	20	115

На аснове звестак з табліцы вызначце прыярытэты эканамічнага развіцця БССР у пасляваенны перыяд. Якія змены адбыліся ў структуры прамысловай вытворчасці ў пасляваенныя гады?

Пачынаючы з сярэдзіны 1950-х гг. прамысловае будаўніцтва ў рэспубліцы ажыццяўлялася ва ўмовах навукова-тэхнічнай рэвалюцыі (НТР). НТР прадугледжвала хуткае ўкараненне дасягненняў навукі ў вытворчы працэс.

У 1958 г. першы экзэмпляр 40-тоннага самазвала быў удастоены Гран-пры на Сусветнай выставе ў Брусселі

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ

У другой палове 1950-х — першай палове 1960-х гг. у БССР быў пабудаваны шэраг прадпрыемстваў, заснаваных на перадавых тэхналогіях таго часу.

Прадпрыемствы, пабудаваныя ў БССР у другой палове 1950-х – першай палове 1960-х гг.

- Магілёўскі металургічны завод
- Мінскі аўтамабільны завод
- Беларускі аўтазавод (БелАЗ) у г. Жодзіна
- Бярозаўская ГРЭС
- Мінскі падшыпнікавы і гадзіннікавы заводы
- Мінскі завод ацяпляльнага абсталявання

Для эканамічнага развіцця Беларусі ў 1970-я гг. быў характэрны, як і ў папярэднія гады, пераважна хуткі рост цяжкай прамысловасці. Яна ператваралася ў важнейшую галіну вытворчасці, у тым ліку для абслугоўвання ваенна-прамысловага комплексу.

Развіццё радыётэхнічнай, радыёэлектроннай, хімічнай і нафтаперапрацоўчай прамысловасці, машынабудавання і металаапрацоўкі. У сярэдзіне 1960-х гг. у СССР была зроблена спроба рэфармавання кіравання эканомікай. Прынятыя меры былі прагрэсіўнымі, таму што павялічвалася значнасць гасразліковых стымулаў, пашыраліся правы прадпрыемстваў, іх самастойнасць, павялічваліся капіталаўкладанні ў прамысловасць.

У 1954 г. на Мінскім прыборабудаўнічым заводзе імя Леніна з'явіліся першыя беларускія тэлевізары — «Беларусь». У гады восьмай пяцігодкі (1966–1970) пачалі працаваць вытворча-тэхнічнае прадпрыемства «Гарызонт», на базе Мінскага механічнага завода — Беларускае оптыка-механічнае аб'яднанне, а таксама буйнейшае прадпрыемства Усходняй Еўропы — навукова-вытворчае аб'яднанне «Інтэграл» (Мінскае вытворчае аб'яднанне вылічальнай тэхнікі) і інш.

У 1958 г. на Мінскім заводзе ЭВМ імя Р. К. Арджанікідзэ было арганізавана спецыяльнае канструктарскае бюро для суправаджэння ў вытворчасці і мадэрнізацыі ЭВМ, якія выпускаліся заводам.

Аб чым сведчыў факт выпуску электронна-вылічальных машын у БССР?

ЭВМ «Мінск-1» у першай палове 1960-х гг. – лідзіруючы тып серыйных лямпавых машын такога тыпу ў СССР

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ

У 1964 г. у Беларусі было адкрыта радовішча нафты «Рэчыцкае». Яно зрабіла станоўчы ўплыў на развіццё паліўна-энергетычнай прамысловасці.

Важным кірункам развіцця эканомікі ў гэты перыяд стала развіццё хімічнай прамысловасці. Было пабудавана некалькі калійных камбінатаў, пазней аб’яднаных у вытворчае аб’яднанне «Беларуськалій».

У гэты ж час была створана і нафтаперапрацоўчая прамысловасць Беларусі. У 1963 г. увайшла ў строй першая чарга Полацкага, а ў 1971 г. Мазырскага нафтаперапрацоўчых заводаў.

Высокімі тэмпамі развіваліся машынабудаванне і металаапрацоўка. Павялічвалася вытворчасць грузавых аўтамабіляў і трактараў, сельскагаспадарчых машын. У 1958 г. на Беларускім аўтамабільным заводзе (БелАЗ) у Жодзіне пачаўся выпуск кар’ерных самазвалаў.

Складзіце топ-5 дасягненняў індустрыяльнага развіцця БССР у 1946—1980-я гг. Абмяркуйце, якія фактары абумовілі дасягненні БССР у гэтай сферы ва ўказаны перыяд.

Вынікам развіцця эканомікі БССР да сярэдзіны 1980-х гг. стала стварэнне буйнога тэрытарыяльна-галіновага прамысловага комплексу.

У той жа час у сярэдзіне 1980-х гг. наспявалі крызісныя з’явы ў эканоміцы. Партыйнай наменклатурай пры прыняцці рашэнняў не заўсёды ўлічваліся законы развіцця эканомікі. Станавілася відавочнай неабходнасць карэнных пераўтварэнняў у эканамічнай сферы.

Асаблівасці развіцця сельскай гаспадаркі і стан аграпрамысловага комплексу. За гады чацвёртай пяцігодкі (1946—1950 гг.) сельская гаспадарка была ў значнай ступені адноўлена. Тым не менш у канцы 1950-х — пачатку 1960-х гг. сітуацыя ў сельскай гаспадарцы зноў пагоршылася. Большасць калгасаў былі нерэнтабельнымі і затратнымі. Назіралася зніжэнне ўраджайнасці сельскагаспадарчай прадукцыі, павелічэнне яе сабекошту. Адмоўна адбіваўся нізкі ўзровень кіравання галіной, падрыхтоўкі сельскагаспадарчых кадраў, агранамічнай навукі.

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ

У сакавіку 1965 г. Пленум ЦК КПСС прыняў пастанову «Аб неадкладных мерах па далейшым развіцці сельскай гаспадаркі СССР». Была пастаўлена задача ўзняць калгасную і саўгасную вытворчасць на больш высокі ўзровень. Для гэтага абвяшчаўся курс на **інтэнсіўны шлях развіцця** (інтэнсіфікацыю).

Выкарыстоўваючы мясцовыя СМІ, кнігу «Памяць», даведайцеся, як рэалізоўваліся прадугледжаныя рэформай 1965 г. кірункі інтэнсіфікацыі сельскай гаспадаркі ў вашым рэгіёне.

Рэформа сельскай гаспадаркі 1965 г.

Асноўныя кірункі інтэнсіфікацыі сельскай гаспадаркі	Меры па ліквідацыі адставання ў развіцці сельскагаспадарчай вытворчасці
• механізацыя і электрыфікацыя; • спецыялізацыя сельскагаспадарчых прадпрыемстваў; • хімізацыя, меліярацыя і выкарыстанне новых тэхналогій апрацоўкі глебы	• павелічэнне закупачных цэн; • адмена абмежаванняў на ўтрыманне жывёлы ў дапаможных гаспадарках; • павелічэнне асігнаванняў у сельскую гаспадарку

Рэформа першапачаткова дала станоўчыя вынікі. У гады восьмай пяцігодкі (1966—1970 гг.) прырост валавой прадукцыі склаў 18 %. Павышалася культура земляробства. У калгасах і саўгасах павялічылася колькасць механічных установак і прыстасаванняў, якія павышалі прадукцыйнасць і аблягчалі ўмовы працы.

Пасадка бульбы ўручную. Беларуская дзяржаўная селекцыйная станцыя «Заазер'е». 1956 г.

Пасадка бульбы ў калгасе «Камінтэрн» Магілёўскай вобласці. 1980-я гг.

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ

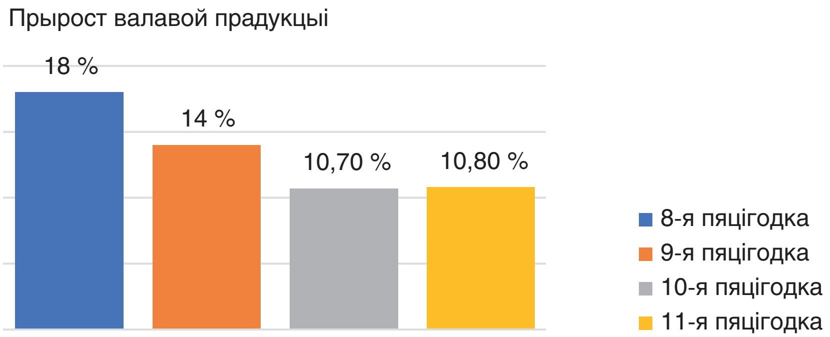

Аднак ужо ў наступных пяцігодках аб'ём валавой прадукцыі ў сельскай гаспадарцы зноў знізіўся. Прычынамі гэтага былі адміністрацыйна-камандная сістэма з яе неэфектыўным выкарыстаннем капітальных укладанняў, дыспрапорцыі ў коштах на тэхніку і прадукцыю сельгасвытворчасці, незацікаўленасць работнікаў калгасаў у выніках сваёй працы, адсутнасць ініцыятывы. З сярэдзіны 1960-х гг. павялічылася міграцыя насельніцтва з вёскі ў горад.

Чым, на ваш погляд, была абумоўлена міграцыя насельніцтва ўнутры рэспублікі?

Чарговая спроба палепшыць кіраванне сельскай гаспадаркай была зроблена ў маі 1982 г. Згодна з рашэннем Пленума ЦК КПСС была прынята Харчовая праграма СССР на перыяд да 1990 г. Праграмай былі прадугледжаны стварэнне ў СССР аграпрамысловага комплексу (АПК), далейшая механізацыя і хімізацыя сельскай гаспадаркі, паляпшэнне кармавой базы, выкарыстанне новых прагрэсіўных тэхналогій.

У 1985 г. на тэрыторыі Беларусі быў створаны рэгіянальны АПК — «Белаграпрам». Яго задачай было аб'яднанне ў адзіную структуру галін народнай гаспадаркі, накіраваных на вытворчасць, перапрацоўку сельскагаспадарчай сыравіны і атрыманне з яе прадукцыі, якая даводзілася б да спажыўца.

У гэтыя гады ў рэспубліцы шырока разгарнуліся меліярацыйныя работы. Значна павялічыліся аб'ёмы ўнясення ў глебу арганічных і асабліва мінеральных угнаенняў.

Нягледзячы на пэўныя поспехі, дасягнутыя за 1970–1985 гг., у СССР і БССР у гэты перыяд назіралася ўстойлівая тэндэнцыя зніжэння тэмпаў эканамічнага росту. Гэта сведчыла аб нарастанні крызісных з'яў у эканоміцы.

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ

Агітацыйны плакат Харчовай праграмы СССР

Суаднясіце змест плаката і задачы, якія стаялі перад «Белаграпрамам». Які кампанент аграпрамысловага комплексу не знайшоў адлюстравання на плакаце?

Сярэднегадавыя тэмпы эканамічнага росту ў СССР і БССР у 1970–1985 гг. (у %)

		1970–1975 гг.	1976–1980 гг.	1981–1985 гг.
1. ВНП (валавы нацыянальны прадукт)	СССР БССР	6,3 8,3	4,2 5,5	3,5 5,0
2. Прамысловая прадукцыя	СССР БССР	7,4 10,4	4,4 7,2	3,7 5,4
3. Прадукцыя сельскай гаспадаркі	СССР БССР	2,5 2,6	1,7 1,5	1,1 1,6

Чым, па вашым меркаванні, тлумачыцца замаруджванне тэмпаў эканамічнага росту БССР у 1970—1985 гг.?

Пераадоленне наступстваў аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Невымерную шкоду нанесла рэспубліцы самая буйная ў гісторыі чалавецтва тэхнагенная катастрофа — аварыя на Чарнобыльскай АЭС (ЧАЭС) 26 красавіка 1986 г. Пад радыеактыўнае забруджванне трапілі многія раёны Гомельскай і Магілёўскай, частка Гродзенскай, Брэсцкай і Мінскай абласцей. Высокі ўзровень радыяцыі

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ

> 23 % тэрыторыі Беларусі аказаліся радыеактыўна забруджанымі. У зоне забруджвання пражывала пятая частка насельніцтва рэспублікі — каля 2,1 млн чалавек. З гаспадарчага абароту было выведзена больш за 20 % сельскагаспадарчых угоддзяў, амаль 15 % лясоў.
>
> *Народны пісьменнік Беларусі*
> *І. Г. Чыгрынаў*

назіраўся амаль ва ўсіх рэгіёнах Беларусі, у некаторых раёнах ён быў у некалькі тысяч разоў вышэй за натуральны радыяцыйны фон.

Дзяржава пастаянна вядзе працу па пераадоленні наступстваў чарнобыльскай катастрофы. На пераадоленне наступстваў катастрофы выдаткоўваюцца вялізныя сумы: агульны аб'ём фінансавання з 1990 па 2020 г. склаў у эквіваленце больш за 19 млрд долараў. З іх 9 млрд было патрачана на сацыяльную абарону насельніцтва, каля 8 млрд — на сацыяльна-эканамічнае развіццё пацярпелых рэгіёнаў.

Беларусь затрачвае на пераадоленне наступстваў аварыі на ЧАЭС 3 % гадавога бюджэту. Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь прадугледжаны шэраг важных мерапрыемстваў па сацыяльнай абароне, медыцынскім забеспячэнні, санаторна-курортным лячэнні і аздараўленні пацярпелага насельніцтва. У рамках праграмы на 2016—2020 гг. на пераадоленне наступстваў катастрофы запланаваны расходы ў 2,51 млрд рублёў, з іх 1,438 млрд — на сацыяльную абарону, медыцынскае забеспячэнне пацярпелых.

1. Чаму пасля Вялікай Айчыннай вайны ў БССР быў прыняты курс на апераджальны рост цяжкай прамысловасці? У чым гэта знайшло адлюстраванне? Канкрэтызуйце свой адказ фактамі.
2. Якія новыя галіны прамысловасці з'явіліся ў БССР ва ўмовах НТР?
3. Якія кампаненты ўключаў у сябе аграпрамысловы комплекс вашага рэгіёну?
4. Падрыхтуйце паведамленне аб эканамічным развіцці вашага рэгіёну ў 1946—1980-я гг. Якім чынам тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця, апісаныя ў тэксце параграфа, праявіліся ў развіцці вашага рэгіёну?
5. Як вы думаеце, чаму, нягледзячы на праведзеныя рэформы, крызісныя з'явы ў эканоміцы БССР да канца 1980-х гг. узмацніліся?
6. Якімі вынікамі эканамічнага развіцця БССР у 1946—1980-я гг. могуць ганарыцца сучасныя беларусы?

Правообладатель Выдавецкі цэнтр БДУ